

EIGEN SCHOOL.

WEST BRABANTSCH TYDSCHRIFT

VOOR.

GESCHIEDENIS.
OUDHEIDSKUNDE.
FOLKLORE.
TAALKUNDE.

Eerste Jaargang Nr 2

15 Februari 1911

<hr/> <hr/> EIGEN SCHOON <hr/> <hr/>
WEST- BRABANTSCH TIJDSCHRIFT VOOR GESCHIEDENIS, OUDHEIDSKUNDE, ♦ ♦ ♦ FOLKLORE EN TAALKUNDE ♦ ♦ ♦
Verschijnende den 15 ^{den} van iedere maand
Inschrijvingsprijs : 2.50 fr. 's jaars
Voor al wat den opstelraad betreft gelieve men te schrijven naar het Bureau van Eigen Schoon te Opwyck ; voor al wat den dienst betreft naar het Bestuur van Het Davidsfonds te Assche . -:- -:- -:- -:- -:- -:- -:-

Aan onze lezers

Wij houden er aan onze talrijke inschrijvers van de eerste uur hier van harte te bedanken. Met den steun van geheel onze streek hopen wij ons begonnen werk tot een goed einde te brengen.

Van vele zijden vielen ons de warmste aanmoedigeningen te beurt. Medewerking werd ons nog toegezegd door E. H. Vetsuypers, van Goyck, pastoor van St. Remigius-Molenbeek, E. H. Rochette, van Ternath, H. J. Possoz, notaris te Halle, H. M. J. van de Weghe, kantonnalen schoolopziener; te Halle, H. Jac. Ballings, onderwijzer te Vollezele, E.H. Hendrik Vermeir, van Opwijck.

Aan allen onzen besten dank !

Ons bootje is van wal. Alle zeilen hangen uit, en de wind waait gunstig...

God zegene ons werk !

De OPSTELRAAD.

Een kronijkje van Maxenzele

(Van 1650 tot 1676)

Ter pastorie van Esschene berust een onuitgegeven kronijkje van Maxenzele, dat m.i. wel eenige belangstelling verdient. Het is immers zoo aangenaam, zelfs terloops den sluier van het verleden te zien oplichten, te meer daar plaatselijke bijzonderheden nog zoo dikwijls ontbreken.

Dit gemis valt lichtelijk te begrijpen. De kleinere feiten werden door de tijdgenooten niet altijd als wetenswaardig aanzien, en bijgevolg ook niet geboekt voor de toekomstige geslachten. Niet zelden ook werden deze lokale voorvallen, die nochtans meer het individueel volksleven weerspiegelen, verdoofd en overheerscht door eenige feiten der algemeene geschiedenis, welke daarom de aandacht bijna uitsluitend vestigen. Vele steentjes gingen aldus verloren voor het opbouwen der geschiedenis, en geen wonder, deze schoot er meer dan eens rijkdom en schakeering bij in!

Aan den anderen kant, blijft er nog veel te doen, niet alleen voor het benuttigen, maar zelfs voor het ontdekken der bestaande documenten; want het lijdt geen twijfel dat een naarstig onderzoek der plaatselijke archieven tot verrassende ontdekkingen zou kunnen leiden.

Het kronijkje van Maxenzele, waarover wij thans willen spreken, is een klein handschrift der XVIIe eeuw, en beslaat slechts twintig bladzijden. Dat het stukje door den opsteller zelven geschreven is, bewijzen de veranderingen en verbeteringen aan den tekst toegebracht.

De schrijver was voorzeker pastoor van Maxenzele, zooals hij zelf meermalen verklaart : *nostra (ecclesia) de Maesele ; hic in Maesele*, enz. Volgens Goetschalckx (1) was Joannes Schaurinck toenmaals pastoor dier parochie (bepaaldelijk van 1648 tot 1684).

Het kronijkje is in latijnsche verzen opgesteld, en, alhoewel hunne poëtische waarde niet zeer hoog staat, toch verraden zij een schrijver die de latijnsche taalmachtig was, en niet vruchteloos met de klassieke meesters kennis had gemaakt. De toon is gemoedelijk, en meer dan eene bijzonderheid bewijst dat Pastoor Schaurinck een ijverig priester was. Het weze voldoende hier aan te halen, dat hij, in het jaar 1669, aan al de pestlijders zijner parochie persoonlijk de laatste HH. Sacramenten toediende. Zijne kleine parochie ligt hem nauw aan het hart, en 't is slechts bij openbare rampen dat zijn gezichteinder verbreedt, vooral om de lotgevallen der naburige parochies aan te teekenen.

Het kronijkje is niet in eens opgesteld, want na het jaar 1667, bekend de schrijver dat « zijn muze niet meer mee wil » en besluit met het woord « finis ».

Later evenwel was zijne muze beter gestemd, en hij herneemt terstond de pen om zijn verhaal voort te zetten tot het jaar 1676. Niets doet ons veronderstellen dat het kronijkje zich verder uitstreckte, want de samenstelling der bladen is volledig.

1) Bijdragen tot de geschiedenis van het aloude hertogdom Brabant, II (1903) blz. 226.

Gaan we nu over tot de ontleding zelve van de kronijk.

Zij draagt geen titel, maar begint onmiddellijk met een ernstig motto over de dood en de vergankelijkheid van al het aardsche. Dergelijke stemming moet ons geenszins bevreemden in zulke benarde tijden, vooral bij een godvruchtig en bejaard priester, zooals Schaurinck zich voordoet.

Het verhaal van 1650 tot 1664 behelst enkel overlijdensberichten, één voor elk jaar, behalve voor 1657 en 1664, en vormt een stil melancholisch voorspel, dat scherp afsteekt met de beroerten der volgende jaren. Overigens een vreedzaam en gelukkig land heeft geene geschiedenis.

Nu laten we den schrijver zelf aan het woord :

« Den 17 September 1665 stierf de groote koning Philipus IV, koning van Indië en Spanje ; en op 30 October, werd in Maxenzele een plechtige lijkdienst gecelebreerd tot lafenis zijner ziel, om te voldoen aan het voorschrift van den Aartsbisschop van Mechelen, en naar het verlangen van 's lands algemeenen bestuurder markies de Castel Rodrigo. Den 4 November werd eveneens met den grootsten luister een plechtige lijkdienst gezongen in de kerk van de H. Gudula te Brussel...»⁽¹⁾

« 1667. De misdrijven der Franschen wil ik hier in 't kort verhalen. Nadat de koning van Frankrijk (Lodewijk XIV) Charleroi, Doornik, Ath, Nijvel en meer andere steden had bemachtigd, kwam hij ook langs hier afgezakt, nam Aalst in, die, zooals onze voorouders zegden, deel uitmaakte van keizerlijk Vlaanderen. Geheel ons vaderland werd dan eene gemakkelijke prooi omdat de verdediging ontbrak. De Franschen kwamen hier aan den 2 Augustus, rond den middag, en dan hebben wij veel moeten lijden. Onze Willem van de Velde, helaas, die toevallig met zijn geweer op straat stond, werd door hen doodgeschoten ; en nog vijf andere doodelijk gekwetst. Een van de Franschen werd ook gekwetst en is later te Assche gestorven. Henricus Smet werd gevangen naar Aalst gevoerd en betaalde voor zijn losprijs 33 patacons. 's Anderendaags roofden ze al de kerken leeg ; hier in het rond werden alleen die van Assche en Maxenzele gespaard, dank aan hunne veiligheidswachten (sauvegarde). Uit de kerken van Appels, Moorsel, Opwyck en meer andere, werden de gouden en

(*) Een paar bijzonderheden wil ik hieruit nog aanstippen : den 8 Mei stierf in Maxenzele een ziekelijke bedelaar, Jacobus genaamd, afkomstig van Thollembek. - Maxenzele had in dien tijd zelfs een heelmester, Judocus de Riddere, wiens echtgenote Maria 't Sas den 1 Maart 1659 ter aarde werd besteld, en wiens dochter Anna in 1662 overleed.

1) Wij laten de gewone overlijdensberichten achterwege, alsook de reeds bekende bijzonderheden.

zilveren vaten en de gewijde kelken geroofd, en zich zelfs niet schaamden die van Wieze en St-Amands aan de vlammen prijs te geven... Dezelfde maand Augustus hebben zij hier wel dertien koppel schoone paarden gestolen en al de koeien, met al wat eenige waarde had, want, daar Aalst in hunne handen gevallen was, hadden zij hier vrij spel. En toen onze wacht aankwam was het reeds avond, het was te laat ! Dezelfde maand Augustus belegerden zij Dendermonde, maar moesten na vijf dagen met groot verlies het beleg opbreken. Koning Lodewijk nochtans voerde persoonlijk het bevel, omringd van vele edelen. Hij had voorgenomen alles te vuur en te zwaard te verwoesten, maar hier moest hij het opgeven, wijl deze stad niet teeder voor hem geweest is, maar hem met moed afsloeg. (non *teneræ* dicam, sed *forti* ita dixero mundæ teneræ munda)

De Dendermondenaars zetteden de sluizen open en verdrongen aldus een groot gedeelte van zijn leger, behalve degenen die door het geschut omkwamen. Onder dezen was een van 's konings beste vrienden, de markies van Villers, man van edele afkomst, die gekwetst en stervend in de stad werd gebracht, en vallende zegde dat de koning naast hem stond en eveneens in gevaar had verkeerd van door denzelfden kanonbal getroffen te worden.

Ons geschut immers richtte verschrikkelijke verwoestingen aan in hunne rangen (1) en maaide gansche rangen uit hunne gelederen weg.

Den 6^{en} Augustus werd in ons huis onze veiligheidswacht overmand en onverwachts overvallen, geloof mij, want ik zelf was er bij, hij heeft de dood van dicht bij gezien ! Zij waren wel met vijftien die hem overvielen en onder groot misbaar en geweld sleepten zij hem weg. Tusschen Brussel en Assche beroofden zij hem van zijne kleederen en joegen hem zoo terug. Het dorp moest hem wel 600 florijnen betalen, eene som die door sommige boeren nog al hoog werd geschat. Maar men moet zeggen dat hij veel lof verdiende omdat, dank aan hem, de kerk voor roof bevrijd bleef. Wat hij er bij verloren heeft zal ik u zeggen : zijn zakuurwerk, zijne kleederen, zijne wapens en zijn paard en enkele goudstukken ; daarbij zijn loon voor acht dagen wacht. Dat is omtrent alles wat hij had.

Overigens, hij was edelman, ongehuwd en verscheidene talen mach-

1) Wij wederstaan niet aan het genoeg hier een staaltje van 's schrijvers stijl mede te deelen,

* Namque cavæ nostræ conflatæ ex ære columnæ
Lato eructabant infestas oref avillas,
Et grossa e liquidis tormenta effecta metallis
Diras efflabant immani pondere sphæras. *

tig : het duitsch, de onze, alsook de latijnsche, buiten zijne eigene moedertaal, en maakte deel uit van de eerste bende der koninklijke lijfwacht.

De Franschen keerden intusschen naar Aalst terug en namen na weinige dagen de stad in, niettegenstaande de burgers hunne muren dapper verdedigden.

Den 11^{den} vluchtte ons volk naar de steden om hunne personen en gezinnen in veiligheid te stellen ; men hoorde niets dan weklachten van het volk en gejammer van vrouwen. Maar op het einde der maand keerden ze naar hunne haardsteden terug. Voor de pastoors was er toen niet meer veiligheid dan voor de burgers, en te Brussel telde ik wel meer dan eenen-twintig vluchtelingen, en te Mechelen konden er nog veel meer zijn.

Intusschen werd de zielzorg hier toevertrouwd aan den pastoor van Assche, voor zooveel het mocht noodig zijn, want de huizen waren verlaten en de menschen zwierven rond, zoodat hij zelfs niet eenmaal naar hier behoefde te komen.

Onze kerk werd toen ook geplunderd, maar geheel hare huisraad was reeds vroeger gered. Die van Assche liep ook groot gevaar, doch bleef gespaard door 't toedoen van hare veiligheidswacht. Maar hoe stond het met het klooster van Affligem ? 't Is waar dat het steeds ongedeerd is gebleven, dit dank alleenlijk aan hare wacht, aan weerszijde genomen, die het beschermde tegen vriend en vijand. Want de kerk van Meldert en die van Esscheneleden zelfs door de woede en de heiligschendende handen der onzen, en 't is wonder dat zij Affligem hetzelfde lot niet deden ondergaan.

't Was toen ook dat de sterke vestingen van Aalst werden afgebroken, hare hooge torens omgeworpen en hare poorten geslecht. Een deel der stad werd geplunderd en alle huizen buiten de stad tot den grond toe afgebroken, behalve eenige die men, tegen een hooge som gelds, van verwoesting vrijkocht.

In dien tijd werden vijf Franschen op vreeselijke wijze door de Asschenaars ter dood gebracht in het huis van Jan Smet. Een zesde die zich niet ver van daar verscholen had, werd ook gedood. Enkel twee konden ontvluchten, en 't zijn deze, die, zooals men denkt, later onverwachts het vuur aan Jan's huis staken. Voeg daarbij dat bijna al de wachten hier in het ronde, te Assche namelijk, te Meldert en te Hekelgem, en verscheidene andere, door de onzen werden gevangen genomen, de eene vroeger, de andere later. Hoe of wanneer kan ik niet zeggen, noch wat er later met hen gebeurde. Maar 't weze mij genoeg het feit vermeld te hebben. Ziedaar in het kort wat ik over deze feiten weet.

Voorzeker ik zou er breedvoeriger moeten over spreken, doch mijne muze is koppig, - 't ware overigens eene moeilijke taak - maar ik wilde dit alles ten minste aanstippen. In gezegd jaar 1667 stierven verscheidene pastoors en onderpastoors hier in de buurt : Guillielmus de Paep, pastoor van Cobbegem ; Mattheus Craywinkel, pastoor van Wieze ; Joannes De Vos, pastoor van Meldert ; Petrus Vinck, kapelaan van Baerdegem ; Petrus Linthoudt, onderpastoor van Merchtem ; Gerardus Collaes, onderpastoor van Opwyck ; Gommarus van Aertselaer, pastoor van Assche, ⁽¹⁾ Egidius van Beersel, pastoor van Molhem ; de twee laatsten gaven hun leven voor hunne schapen en werden door de pest weggerukt. »

D. VINCENTIUS COOSEMANS, O. S. B.

(Wordt vervolgd)

Eene gerechtelijke brandstichting ⁽²⁾

De gerechtelijke brandstichting ⁽³⁾ was eene zonderlinge strafbepaling der middeleeuwen. Men had voor doel den plichtige te doen verdwijnen met al wat hij bezat. Zelden werd die strafbepaling toegepast, slechts wanneer men eene afschuwelijke misdaad voor handen had.

Zulkdanig was de gruweldaad van Hendrik van Scheyssinghen ⁽⁴⁾ die, op 26 Juni 1381, het huis der kinderen van Boedin ⁽⁵⁾, in 't gehucht Breedhout, onder Halle, in brand stak, een der kinderen ter dood bracht, de moeder kwetste en de dieren verbrandde.

Zoodra de baljuw van Halle de daad vernam, stuurde hij den serjant of gerechtsdienaar Melekin naar den hoofdschout of baljuw van Henegouw

(1) Goetschalckx evenwel (Bijdragen, II blz. 183 en 234) geeft 1668 op, als jaar van het overlijden dezer twee laatsten.

(2) Naar het fransch van M. Ernest Mathieu, in zijn pas verschenen boek : *Souvenirs historiques inédits sur la ville de Hal*, waarin hij een groot getal merkwaardigheden aanhaalt, naar de rekeningen der drosten of baljuws van Halle.

(3) In 't fransch : *arsin judiciaire*.

(4) *Scheisingen* is de naam van twee pachthoven op den Wolvendries onder Halle : *Groot Scheistingen* en *Klein Scheistingen*.

(5) Waarschijnlijk *Budingen*, naam heden nog gedragen door het kasteel der familie 't Serstevens.

en betaalde hem voor dië reis naar Bergen 15 stuivers. De hoofdschout beval dat de baljuw van Halle de zaak zou gaan uitleggen aan Albrecht, hertog van Beieren, regent van Henegouw. Deze prins bevond zich te Ath. Toen de zaak hem kenbaar gemaakt werd, gaf de prins den baljuw bevel om het huis van den plichtige te gaan afbreken en verbranden.

In uitvoering van dit vonnis werd den 12 Juli 1381 Hendriks woonhuis door Pieter Cuket in brand gestoken. Deze ontving daarvoor een loon van 29 stuivers 6 oorden (een oude kroon.)

De baljuw woonde de brandstichting bij, met zijne gerechtsdienaars en eenige andere gezellen ; hij bood hun een avondmaal aan en, heel vroeg in den morgen, trokken zij naar Scheysingen toe. Zoo verteerden zij 4 pond en 5 stuivers.

Zij hadden te Halle voor 2 cent en half brood aangekocht, daarbij wat kaas en eene ton bier, namen het al mede naar Scheysingen en aten en dronken het op, terwijl het huis afbrandde, want zij bleven ter plaatse tot dat het gansch vernield was. Dit kostte nog 51 stuivers en 8 oorden.

Te meer werd er 12 stuivers 6 oorden betaald voor huurprijs van eenen wagen, die het bier, het brood, verscheidene ladders, eemers en andere voorwerpen naar den Wolvendries voerde, en eindelijk nog 50 stuivers aan 20 schutters, die den baljuw vergezelden en dus elk 2 stuivers 6 oorden voor loongeld ontvingen.

Halle.

J. Possoz.

Bijvoegsels aan mijne

“ Geschiedenis der Gemeente Merchtem ”

Aan blz. 215 :

Toelagen tot de heropbouwning der huizen verbrand in 1543. — Krachtens verscheidene bezegelde brieven van 1562, 1563 en 1566, verleende Margareta van Parma, in naam des konings, toelagen, om het bestuur der vrijheid van Merchtem te helpen in den heropbouw der huizen, die tengevolge van eenen grooten brand waren vernietigd. Men leest er in dat de inwoners het vierde van hun aandeel in de buitengewone hulpsom niet konden betalen, en *« comment furent par feu y bouté de fait par aucuns malfaicteurs boute-feux, comme l'en dit, arsées et brulées toutes les*

meilleurs et les plus puissans et notables maisons et manoirs de toute la ville et franchise. »⁽¹⁾

Aan blz. 280 :

Het onweder van 19 en 20 Augusti 1823. — In de “ Gazette van Gend ” in dagteekening van 25 Augusti 1823, vinden wij onderstaande nieuwstijding :

Eenen brief uit Thisselt, laatste commune van de provincie Antwerpen, meldt de volgende droeve bijzonderheden : “ Dijnsdag 19 dezer, om acht uren 's avonds, begonst een onweder boven de commune van Merchtem, en wierd gevolgt door verscheyde andere, die tot drij uren van den morgend duerden, verzelt van hagelsteen en zoo groot als een ey, waer door de ougst te veld vernield is, naemendlijk de haever, het koorn en het zomer - koolzaed ; de tarwe en de aerd-appels zyn ook zeer beschaedigd. De communen die meest geleden hebben zyn : Merchtem, Steenhuffel, Londerzeel, Ramsdonk, Thisselt, Blaesveld en Heyendonk, in bynae alle welke niet een venster-glas geheel is gebleven ; te Thisselt alleen zyn, er meer als 4000 verbryzeld, zoo wel van de huizen als van de kerke, vele boomen zyn omgeworpen en met de wortels uyt den grond gerukt, en van het huys van eene arme weduwe is er niets blyven staen ; doch dit laetste ongeluk zal haest hersteld worden door de zorge van den burgemeester, ondersteund door den heer Willocx, agent van de assurantie-compagnie der vereenigde eygenaers.”⁽²⁾

Aan blz. 283 :

De Vlaamsche Beweging in 1850. — Wij lezen in “ De Eendragt ” van 10 Maart 1850 : « Bij de verzoekschriften ter erkenning onzer taelregten in de nieuwe wet op het middelbaer onderwijs, in de Kamer der volksvertegenwoordigers ingekomen, is er ook een uit Merchtem. »

« Opmerkingwaardig is het, (zegt de Eendragt) dat in onderscheidene plaetsen de *gemeenteraden zelve petitionneren.* »⁽³⁾

1) *Rijksarchief*. Register 23569, f° 132 v°, van de rekenkamer.

2) *Gazette van Gend*. Annoncen ofte Waerschouwings-Blad. Met Autorisatie van Z.M. Koning der Nederlanden. N° 1220. Maendag den 25 Augusti 1823. — Tot Gend uyt de drukkerij van J.-J. Bogaert-de Clerq, in de onderstraete.

3) *De Eendragt*. Veertiendaagsch Tijdschrift voor Letteren, Kunsten en Wetenschappen. 4de Jaer. Zondag 17 Maert 1850. N° 21, blz. 84. Gent, Drukkery der Gebroeders Michiels, Onderbergen, bij St.-Michielskerk.

Aan blz. 320 :

Een Taalkundig Gesticht in 1794. Volgende aankondigingen leveren ons het bewijs dat er ten jare 1794 in Merchtem een kostschool bestond, alwaar men bijzonderlijk het fransch, engelsch, vlaamsch en duitsch aanleerde. Ze werd bestuurd door den Heer A. J.-J. Prieels, die vanwege de vrijheid van Merchtem een beroepsuitoefeningsbewijs van schoolmeester had bekommen.

«Le Sr Prieels, Principal de l'Académie Anglo-Française & Flamande à Koekelberg près Bruxelles, avertit, qui ayant obtenu les patentes de maître d'école de la belle paroisse & franchise de Merchtem située entre Alost, Termonde, Malines & Bruxelles & à une lieue d'Assche, il y continuera conjointement avec le Pr. Brown, natif de Londres, l'enseignement desdites langues, comme aussi toutes les parties de l'éducation qui conviennent à une jeunesse bien élevée. On peut s'en instruire par le règlement & conditions qui on peut se procurer chez lui par lettre franche de port. Son adresse : A.-J.-J. Prieels, Principal de l'Académie Anglo-Française & Flamande à Merchtem, par Assche, Poste Restante.»⁽¹⁾

“ Les personnes qui desireraient d'être instruites du règlement et conditions observées dans la nouvelle Académie Anglo-Française & Allemande établie au beau village & franchise de Merchtem à 4 lieues de Malines, plus amplement annoncées dans le Courier Belgique N° 19,

leur distribuera.”⁽²⁾

MAURITS SACRÉ.

Eenige nota's nopens vroegere tooneelspelen te Opwijck.

Nu dat men in Opwijck het groot, eigen *Feestspel van St-Paulus*, patroon der parochie, op het tooneel gebracht heeft, zal het misschien aan liefhebbers genoegen doen hier eenige bijzonderheden te vinden over tooneelspelen in vroeger dagen.

Dat er in de 18e eeuw een *Spel van St-Paulus* bestond lijdt geen

1) *Le Courier Belgique*, du jeudi 13 Février 1794, n° 19, page 98. De l'imprimerie de P. J. Hannicq à Malines.

(2) *Le Courier Belgique*, du lundi 14 Avril 1794, n° 45, page 218.

twijfel. Dat het te Opwijck opgevoerd werd is waarschijnlijk, doch tot nog toe heb ik daar geen stellig bewijs van gevonden. Het tooneel, hoewel de letterkundige smaak toen zeer diep gevallen was, stond veel hooger in aanzien bij het volk als thans. Men speelde grootere stukken en de opvoeringen waren merkelijk talrijker. De meeste stukken werden tien, twintig en meer malen gespeeld. Over hetgene het tooneel en de opvoering waren, wil ik hier niet verder uitwijden en ik verwijs liever, voor degenen die er eene studie willen van maken, naar de twee boekdeelen van E. VAN DER STRAETEN'S : *Le Théâtre Villageois en Flandre* (1) waar zeer grondige inlichtingen in te vinden zijn. Over onze streek zegt hij niets ; hij beperkte zich bij de grens van Oost-Vlaanderen. Het spreekt vanzelf dat het tooneel hier zoowel bloeide als over den Dender. Wie zal de geschiedenis van het tooneel in onze streek schrijven ?

* * *

In het werk van E. VAN DER STRAETEN vind ik (2) dat de *Minnaers van Reden en Tooneelkunde der Vereenigde Rhetoristen* van Buggenhout, St-Amands en Baasrode in 't jaar 1797 vijf-en-twintig maal, van 16 April tot 21 September opvoerden te Lebbeke : *De Bekeeringe van St-Paulus*, enz. gevolgd van een klucht : *Arlequin Savoyar*.

De heer JAN BROECKAERT in zijne studie over de *Dendermondsche Drukpers* (3) geeft ons den volledigen titel aan van het spel volgens een *argument* of programma, berustende ter stedelijke bibliotheek van Dendermonde.

« Met toelætinge der Administratie Municipaal van het Canton van Lebbeke. De bekeering van Paulus, alsmede zijne dood voor het Geloove, en de bekeeringe en Martelie van de H. Maagd en Martelaeresse Thecla, Met de dood des Prince der Apostelen Petri, Onder den tyrannigen Nero, Keyzer van Roomen, Zal Speelwys ten Tooneel gebragt worden door de *Minnaers van Reden en Tooneelkunde*, der Vereenigde Rhetoristen van *Buggenhout, Sinte-Amands en Baesrode* : op den 17, 23, 30 April, 3, 7, 14, 15, 21, 25, 28 Mey, 4, 5, 11, 15, 18, 25, 29 Junii, 4, 9, 16 Julii, 13, 20 Augusti, 17, 19 en 21 September 1797. »

« De Aenschouwplaats is ten Hove van Joannes Verreyden, Hostelier op den Ouden Briel, waer de Aenschouwers zeer gemakkelyk in 't droog zullen gebracht worden. »

1) Bruxelles : Librairie Tillet. 1881.

2) II bl. 128.

3) 2^e Bijvoegsel b. 28.

« Het Tooneel zal openstaen tot Alderheyiligen, voor alle de Liefhebbers te spelen. »

* * *

Dat er te Opwijck ook van overouds gespeeld werd bewijst deze post uit de kerkrekening van 1574 : *Gegeven aen Gillis van Mulders, van dat de speelders die het spel speelden van O.L.V. Boodschap het sondachs voor Kersdagh aldaer verteirt hadden.*

In het bovenvermelde boek van JAN BROECKAERT (¹) vinden we ook het *argument* van een tooneelstuk opgevoerd te Opwyck in 1796.

« Bleyeyndig treurspel van het alderheyligste Bloed ons Heere Jesu Christi , naer de overwinning van den gedeloosen [sic] en hoogmoedigen Noradyn door den Heldenmoed der Christene Vorsten, onder het beleyd van zyne Heyligheyd de Paus van Roomen : Zal speelwys vertoon worden door de *Leerzugtige Jongheyd van Opwyck* op den 28 Meert, 3, 5, 10, 17, 24 April, 1, 5, 8, 16, 22, 26, 29 Mey, 5, 12, 19, 25, 27, 29 Junii, 3 en 10 Julii 1796, ten huysse van Joannes Baptista Mesmaekers, in het kenteeken de Valk, binnen het Dorp : Men zal beginnen ten 3 uren naer middag precies. »

« De *Tooneel- genegene Iverlingen* der Prochie van *Lebbeke*, zullen ten Tooneele bringen, ter plaetse voorzeyd: Den doodelijken Minne-nyd, ofte standvastige liefde van Claudius tot Porcia (Treur-spel in V bedrijven) gevolgt door de gefopte Minnaeresse (Blijd-spel in eenen Act) op den 28 en 30 Junii 1796.(²)»

Het jaar nadien speelt een andere tooneeltroep van Opwijck, of dezelfde, onder eenen anderen titel te St.-Gillis :

«De *Tooneel genegene Iverlingen* der prochie van *Opwyck* ; zullen ten tooneele bringen : De zegen-praelende Vriendschap door Timagenus en Trazimus, en de standvastige Liefde van Enricia tot Timagenus (Treur - spel in vyf Bedryven) gevolgt door eene vermaekelyke Commedie (Blyd-spel in eenen act) op den 10 Julii 1797.»

Men ziet dus dat de tooneelkringen ook in andere dorpen gingen hunne spelen opvoeren. Men vertelt hier te Opwijck eene vermakelijke historie die hiermede betrekking heeft.

1) *Dendermondsche Drukpers*, 2° bijvoegsel b. 26.

2) Dinsdag en Donderdag onzer kermisweek.

De tooneelspelers van Opwijck moesten eens naar Dendermonde gaan eene vertooning geven van de *Bekeering van St.-Paulus*.

Met paarden en al moesten zij er naartoe, want het spel begon met het vertoon van Saulus aan 't hoofd zijner geharnaste soldaten op den weg van Damaskus.

De mannen van Opwijck, om het lastig veranderen van kleedsel te vermijden te Dendermonde, hadden niet beter gevonden dan er maar naartoe te rijden in volle uitrusting. De ruiters met blinkenden helm en wapperende roode en groene mantels reden voorop met Saulus ; en de andere speelders zaten op 'nen wagen met de overige benodigdheden, achteraan.

Dat was nu goed.

Boven op de Brusselsche poort te Dendermonde, achter de hooge wallen, lag de schildwacht uit te zien of er geen vijand in de vlakte in aantocht was. Opeens ziet hij een stofwolk ginder ver, in de richting van Lebbeke, opgaan en daartusschen, de blinkende helmen vervaarlijk flikkeren in de zon. En hij aan 't roepen : « Jongens, jongens ! Haalt de brug op, den *Oostenrijker* komt af ! »

En à propos van paarden heb ik hier nog een schoon historieken hooren vertellen.

Men had een boerenpaard gedresseerd om in het Paulusstuk te spelen. Iemand moest roepen van uit eenen boom : « Saulus, Saulus, waarom vervolgt gij mij ? » Op dit oogenblik liet het paard zich plat ten gronde vallen met zijnen ruiter en bleef daar roerloos liggen.

Doch al te slim is half zot. Het paard was te goed gedresseerd en elken keer dat er iemand, 't zij op 't veld, 't zij op de straat riep : “Saulus, Saulus, waarom vervolgt gij mij ? ” liet het zich gehoorzaam nedervallen. De schooljongens uit dien tijd hadden er vooral hun vermaak in, aldus Saulus' bekeering te spelen.

Tenden raad moest de boer zijn paard verkoopen. Doch er waren nietveel liefhebbers voor zoo een paard. Eindelijk vond men eenen koper. Het was niemand anders dan den toenmaligen bestuurder van het gasthuis van Merchtem die, nog al zwaar van lijf zijnde, geen ander paard kon bestijgen. De Geestelijken reden immers te paard in dien tijd. - Als de man wou uitrijden moest hij maar roepen : « Saulus Saulus... » en het dier vleide zich vóór de voeten van zijnen meester neder zoodat deze gemakkelijk in den zadel stijgen kon. Als hij er wou afkomen had hij dezelfde tooverspreuk maar uit te spreken en het wondere dier zette zijnen

kostbaren last zacht en veilig neder op den grond.

Indien 't niet waar is, 't is toch schoon gevonden. Ik geef trouwens deze vertelsels maar als bijdragen tot de *folklore van het tooneel* hier te lande.

Opwijck.

J. L.

Gulden raad onzer voorouders

In eenen ouden « handboek » uit de 18de eeuw, gevonden tusschen eenen hoop oude papieren op eenen boerenzolder, vond ik de volgende eenvoudige doch wijze raadgevingen neergepend. Ik schrijf het stukje nauwkeurig af. Daar er noch punten, noch komma's, noch hoofdletters in voorkwamen heb ik den lezer zelven moeten helpen met schreefjes tusschen elken zin te zetten. Deze regels kunnen ook hun belang hebben uit een taalkundig oogpunt : zij leveren ons namelijk een trouw staaltje van Opwycksche gewestspraak in de 18de eeuw.

« Ziet dat schier ⁽¹⁾ leeg is een maand voor den oogst - een houd myt moet voorzien zyn van dak zoo aest als zij er staet - een stroy meyt van zelfde - ziet dat gij de peerde noyd en laet leeg staen zoo gij ⁽²⁾ eenig werk voor hebt - den zolder moet onder houden zyn van het graen te keren en te zuyveren zoo dat gij dat niet en doet had gij veel schaede - en spart geen moyte ⁽³⁾ om nae ⁽⁴⁾ de velden te gaen om uw vrügten te visenteren - hebt gij eenige rekeningen met eenige personen maekt dat gij heffentijd ⁽⁵⁾ maekt - en ziet dat gij op het naekeurigste opzoekt ⁽⁶⁾ en onderhoud dat wel - ziet dat gij in den oogst wel bezorgt zyt - is het weer week ⁽⁷⁾ past wel op om te binden in klaer graen achter de pik - is het gedurig regenagtig past wel op om in te aelen in het begin van den oogst want wij waren somsteyst ⁽⁸⁾ met t' weer gestraft.»

-
- 1) dat schier : dat het schuur. Schuur is te Opwijck onzijdig.
 - 2) voeg hiertusschen : er
 - 3) en spart geene moyte - en spaart geen moeite.
 - 4) nae, dialektisch voor : naar.
 - 5) “ heffentijd maken ” wordt nu nog gezegd voor “ effenheid maken ” iets veroffenen (eene rekening.)
 - 6) namelijk de rekeningen.
 - 7) week weer wordt nog algemeen gezegd voor veranderlijk weer.
 - 8) somsteyst - somtijds.

Van die handboeken, waar zeer belangrijke aantekeningen van ooggetuigen over gebeurtenissen van vroeger dagen in voorkomen, zijn er soms nog te vinden in oude huizen of in families waar men nog eerbied heeft voor oude dingen en overleveringen. Die er zulke kan redden mag de kans niet laten voorbijgaan.

Opwijk.

J. L.

Kronijk

Sint-Quintens-Lennick. - Uit den heildronk, uitgesproken door den heer J. VAN LIERDE, hoofdonderwijzer te Schepdael, voorzitter van den kring Ternath, op het feestmaal der *Christene Onderwijzersvergadering der kringen Lennick-Herne en Ternath* ter eere van volksvertegenwoordiger Frans VAN CAUWELAERT (uit O.L.V. Lombeek) knippen we de volgende regels

In den slag van Woeringen, stelde hertog Jan I zijn betrouwen in de kloekmoedigheid der ruiters der heerlijkheid Gaesbeek en zijn eigen behoud vertrouwde hij aan de verkleefdheid van een zoon uit het Payottenland: "Jan van Lombeke." De overlevering leert ons dat Jan van Lombeke gedurende het gevecht geen oogenblik zijnen vorst verliet en zoo gelukkig was dezès vijand te dooden, op het oogenblik dat de hertog het onderspit ging delven.

Hulde aan U! Jan van Lombeke!

In het vervolg der eeuwen heeft het Payottenland het niet benijdenswaardig voorrecht genoten door de vijandelijke legers bezocht en uitgebuit te worden.

Zoolang het Payottenvolk maar te lijden had in zijne stoffelijke belangen, verdroeg het nogal geduldig de knevelarijen; maar kwam een Jozef II of een vreemd schrikbewind een aanslag plegen op Godsdienst en Haard, dan zag men "de Jongens uit het Payottenland" stoutmoedig de wapens opnemen en de eeuwenouden godsdienst en zeden hardnekkig verdedigen.

Ambtsbroeders!

Het droombeeld dat mij zoo lang voor den geest zweeft, is de vereniging in éénen stevigen, sterken bundel van al de verspreide krachten

uit het Payottenland. Dat al de mannen van goeden wil, geestelijke, wereldlijke, onderwijzers, uit de kantons Halle, Lennick, Assche en zelfs uit Klein Brabant een machtigen bond stichten, een bolwerk tot steun van Vaderland, Godsdienst en Taal.

Dat in tijden van gevaar, Vorst en H. Kerk tot dit keurlegioen een oproep doen! Hunne hoop zal niet teleurgesteld worden, want dit ras van volk is nog niet verbasterd!

Wat denkt ge erover? Wat zal ons herkenningsteeken zijn?

De Kruisvaarders droegen een kruis op hunne borst en in hun vaandel. Wij «Christene Onderwijzers» moeten ons in de schaduw des kruises scharen. De christene ridders, doodelijk gekwetst op het slagveld, plantten hunnen degen in den met hun edelmoedig bloed doorweekten grond, en de verduisterde oogen gericht op het gevest, hadden de begoocheling in de schaduw van het Kruis te sterven.

Doch wij! wij hebben hier kortbij het gezegend teeken.

Het Kruis der Kesterheyde beheerscht gansch het Payottenland!

Wat schouwspel, indien al de kinders van de streek zich onder het vaandel van dit Kruis schaarden!...

Aan zulke menigte behoort een opperhoofd.

Wie zullen wij voorstellen?

In de 13^e eeuw bestond Jan van Lombeke... De latere geslachten zullen in de geschiedenis lezen: «In de 20^e eeuw leefde Frans van Lombeke, hoofdman der Christene Jongens uit het Payottenland, bekend onder de andere inwoners van België voor hunne verkleefdheid aan het katholiek geloof, hunne vaderlandsliefde en hunne gehechtheid aan de oude moedertaal!»

Aan U! Hoofdman Frans van Lombeke!

Pamel. – Bij koninklijk besluit van 27^{en} December 1910 werd aan eenige gemeenten weder het gebruik toegestaan van wapens waarvan zij eertijds in bezit waren. Onder deze vindt men Pamel. De wapens zijn, volgens den officiëelen tekst: «*in groen, een hermelijnen dwarsbalk*». In heraldisch vlaamsch zou het luiden: «*van sinopel met een faas van hermelijn*».

Deze wapens zijn die van de edele familie d'Ongnies, welke, de laatste, de heerlijkheid van Pamel en Ledeberg in bezit gehad heeft. De heeren van Pamel waren tevens graaf van Coupigny en Morckhoven, baron van

Blaesvelt en Ledeberg, heer van Bollart, Prinsdael, Catenburg, Wiker, Beaucamp, Wouveroy, enz.

In de middel-eeuwen gebruikte de schepenbank van Pamel en Ledeberg eenen zegel waarop het Kapelletje van Ledeberg op afgebeeld staat. De berg waarop het gebouwd staat en de boomen van het gedeeltelijk nog bestaande bosch kan men op den zegel zien en laten dus geenen twijfel meer over. Men leest op den zegel : *Sigillum Scabinorum de Ledeberga.*⁽¹⁾

Het voorbeeld van Pamel zou door alle gemeenten die nog geen officieel herkend wapen bezitten moeten gevolgd worden. Men vindt allicht het wapender schepenbank op oude zegels. Zoo er geen was neemt men het wapen der heerlijkheid of der familie die de heerlijkheid in bezit had.

Opwijck. - Vier zeer merkwaardige opvoeringen grepen hier plaats van « Het feestspel van St-Paulus » tooneelspel uit verscheidene handelingen van het leven van den grooten Apostel samengeweven. De muziek der gezangen is door meester Aug. De Boeck geschreven. 't Is een allerlofwaardigste bijdrage tot den heropbloei van ons godsdienstig tooneel ; we begroeten met vreugde dit spel even als het Passiedrama te Aalst, verleden winter, het Parabel-spel « De Verloren Zoon », het Evangeliespel « De Blindgeborene », het Kerstspel « Joas », « Maria's leven » te Halle, het « Mysteriespel van O.L.V. van Lebbeke » en nog andere.

Assche. - Op Zondag 5 Februari gaf de Afdeeling Assche van het Davidsfonds eene feest met Voordracht door M. Ossenblok van Borgerhout over « De Vrouwen en de Vlaamsche Beweging », en uitvoering van liederen en koren door een groep van 25 Damen uit Aalst onder leiding van M. Pape, bestuurder der stedelijke muziekschool aldaar.

Spreker wees op eenen bijzonderen kant van de deelneming der vrouw aan onze beweging : het vervlaamschen van den huiskring. Rede van practischen aard, met veel aandacht beluisterd.

Verzorgde en keurige uitvoering der gezangen, welke met gansch ongemeenen bijval werden onthaald.

* * *

1) Zie de afbeelding ervan in *Wouters* : Hist. des env. de Bruxelles. I' 293.

Inhoud

<i>Aan onze lezers</i>	DE OPSTELRAAD.
<i>Een Kronijkje van Maxenzele</i>	D. VINC. COOSEMANS.
<i>Eene gerechtelijke brandstichting</i>	J. POÏSOZ.
<i>Bijvoegsel aan mijne Geschiedenis der Gemeente Merchtem</i>	M. SACRÉ.
<i>Eenige nota's nopens vroegere tooneelspelen te Opwijk</i>	J. L.
<i>Gulden raad onzer voorouders</i>	J. L.
<i>Kronijk</i>	* * *

